

تحوّلات سیاسی اجتماعی

بعد از انقلاب اسلامی در ایران

(۱۳۵۷-۱۳۸۰)

جلد اول

دکتر یحیی فوزی

فوزی توپسرکائی، یعنی، ۱۳۳۹ -

تحولات سیاسی اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی در ایران (۱۳۵۷ - ۱۳۸۰) (جلد اول) /
نویسنده یعنی فوزی توپسرکائی، - تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)،
مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۸۴، ۶۸۳ ص، ج ۲.

ISBN: 964 - 335 - 777 - 5 (دوره)

ISBN: 964 - 335 - 778 - 3 (ج ۱)

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا (ج ۱)

کتابنامه: ص ۶۶۷ - ۶۸۳؛ همچنین به صورت زیر نویس.

۱. ایران - سیاست و حکومت، ۱۳۵۷ - ۲. ایران - اوضاع اجتماعی، ۱۳۵۷ - ۳. ایران -
تاریخ - جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸ - ۴. جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹ - ۱۳۶۷.
الف. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ب. ستاد شناخت
و ترویج اندیشه های امام خمینی (س)، ج. عنوان.

۹۵۵ / ۰۸۴

م ۸۴ - ۲۱۳۹۰

DSR ۱۵۷۰ / ۲

کتابخانه ملی ایران

کد / م ۱۹۹۳

مؤسسه چاپ و نشر عروج

□ تحولات سیاسی اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی در ایران (جلد اول)

○ طرح و نظارت: ستاد شناخت و ترویج اندیشه های امام خمینی (س)

○ نویسنده: دکتر یحیی فوزی توپسرکائی

○ ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

○ چاپ اول: ۱۳۸۴

○ شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

○ قیمت: یک دوره (۲ جلدی) ۵۵۰۰ تومان (جلد شومیز)

یک دوره (۲ جلدی) ۶۵۰۰ تومان (جلد گالینگور)

خیابان انقلاب بین فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی تلفن: ۶۴۰۴۸۷۳ - دورنگار: ۶۴۰۰۹۱۵

خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱ تلفن: ۶۷۰۱۲۹۷

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهلائی زانلارمیری، فروشگاه شماره ۲

حرم مطهر حضرت امام خمینی (س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳ تلفن: ۵۲۰۳۸۰۱

کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

مراکز پخش

نشانی الکترونیکی: info@imam-Khomeini.org

سخن ناشر

انقلاب شکوهمند اسلامی ایران به رهبری فقیه فرهیخته زمان حضرت امام خمینی (س) تحولی بزرگ و فراگیر در عرصه جهانی و در پایان هزاره دوم میلادی پدید آورد، به گونه‌ای که نگاه و نگرشی جدید نسبت به جهان و انسان و مناسبات گوناگون بشری در عرصه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی عرضه داشت. چه اینکه انقلاب صنعتی مغرب‌زمین با رویکرد نفی کارکرد سیاسی و اجتماعی دین و دینداری و انکار نقش و تأثیر کارآمد آن در حوزه زندگی انسان، نگاه خویش را از عالم غلیا معطوف به جهان سفلی، و روند زندگی خود را از حیث نظر و عمل محدود به دنیای ملموس و محسوس توجیه نمود و در نتیجه نسبیّت‌گرایی فلسفی مبنای معرفت‌شناسی، و سکولاریسم و لیبرالیسم اساس مناسبات اجتماعی و اقتصادی، و اومانیسم تکیه‌گاه انسان‌شناسی در فرهنگ مغرب‌زمین گردید. نهایت اینکه انسان را قدرتی خداوندگونه بخشیدند و آدمی را بر عرش اقتدار نشاندند. نظام سرمایه‌داری غرب که بر اساس دنیاگرایی و انسان‌محوری شکل گرفت به انکار هر گونه تأثیر خارج از اراده انسان همت گماشت و دین و معنویت را از حوزه زندگی اجتماعی انسان مطرود ساخت.

از سوی دیگر در تقابل با اندیشه فردگرایانه غرب، مکتب مارکسیسم جوانه زد و با شعار زندگی و اقتصاد سوسیالیستی و جمع‌گرایانه رقابتی جدی در عرصه جهانی با نظام سرمایه‌داری از خود بروز داد.

نقطه مشترک این دو نگرش نفی دین و دینداری در زندگی انسان است، یکی دین را مربوط به گذشته و دوران سنت قلمداد می‌کرد و دیگری آن را افیون توده‌ها و ملت‌ها برمی‌شمرد و در نتیجه هر دو بر ارتجاعی بودن دین تأکید داشته و ناتوانی و سستی آن را در رابطه با زندگی انسان باور داشتند.

فضای غالب جهانی در عصر جنگ سرد، سیطرهٔ همین دو اردوگاه غرب و شرق بود و حتی جهان اسلام با گرایش به یکی از این دو ابرقدرت، حیات سیاسی خویش را تداوم می‌بخشید و اگر در گوشه‌ای از دنیای اسلام نغمه‌ای دیگر نواخته می‌شد آنچنان کم‌فروغ می‌نمود که در این فضای پرغو غاغم و خاموش می‌گردید.

فریاد حق‌طلبانه ملت مسلمان و غیور ایران به رهبری مرجعیت دینی و زعامت امام خمینی (س) انتهای سخت بر این فضا ایجاد کرد و دنیا را متوجه عظمت این حرکت شگرف نمود. پیروزی این جنبش بزرگ اسلامی که از عمق اعتقادات دینی ملتی مسلمان، آرمانگرا و تکامل‌پو سرچشمه می‌گرفت، بار دیگر این حقیقت را آشکار ساخت که ایمان و اعتقاد دینی برترین سکوی حرکت انسان به سوی رهایی و آزادی و عدالت‌خواهی است به گونه‌ای که پایان قرن بیستم عصر دین و دینداری لقب گرفت.

انقلاب شکوهمند اسلامی ایران بر جهانیان ثابت کرد که نه تنها دین افیون ملت‌ها نیست که پیوند ناگسستنی با روح و روان بشر داشته و همواره می‌تواند بزرگترین حماسه‌ها را بیافریند. قدرت‌آفرینی و اثرگذاری انقلاب اسلامی در جهان اسلام موجی از بیداری و خیزش در میان مسلمانان به وجود آورد و در عرصه سیاست جهانی رقیبی جدی و تازه نفس برای استکبار جهانی محسوب گردید. در حقیقت این حرکت با پشتوانه عظیم فکری و اعتقادی، نگاهی دیگر نسبت به جهان، انسان و مناسبات اجتماعی و سیاسی آدمی در جهان مطرح کرد. کار بزرگ معمار این حرکت سترگ که به استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران منجر گردید این بود که اندیشه دینی و اعتقاد اسلامی را احیا نمود و از پیرایه‌ها و اندیشه‌های انحرافی آراست و از انزوای سیاسی و اجتماعی رهایی بخشید. شناخت انقلاب اسلامی ایران و عواملی که در بروز و تکوین آن دخالت داشت قبل از هر چیز مرهون شناخت منظومه فکری معمار توانمند آن است؛ چه اینکه مکتب فکری و اعتقادی امام که قرائتی ناب از اسلام است می‌تواند ما را در تحقق آرمان‌ها و اهداف بلند اسلامی یاری بخشد و جهان اسلام را در

مسیر رسالت واقعی خویش رهنمون سازد.

در راستای این مسئولیت بزرگ، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) همواره کوشیده است تا هر آنچه را که می‌تواند در کند و کاو مکتب فکری و سیره عملی حضرت امام (س) گره گشا باشد، مشمول حمایت‌های خود قرار دهد.

در یکصدمین سالگرد میلاد این عطیه الهی، کوشش گردید که رسالت شناخت اندیشه و افکار پویای حضرت امام نهادینه گردد و در برنامه‌های مدوّن نظام اسلامی تعریف شود. خوشبختانه در ماده ۱۵۹ قانون برنامه سوم توسعه کشور این مهم شکل گرفت و به دنبال آن ستادی مرکب از صاحب‌نظران و اندیشمندان جهت برنامه‌ریزی نسبت به پژوهش‌های لازم در زمینه افکار و اندیشه‌های حضرت امام تعیین گردید که با همکاری و همکاری این مجموعه پاره‌ای از زوایای فکری حضرت امام در عرصه‌های مختلف دینی، اجتماعی و سیاسی به کوشش اهل فکر و نظر، تحقیق و پژوهش گردید تا مورد استفاده و بهره‌برداری علاقه‌مندان آن حضرت قرار گیرد.

امید آنکه شما عزیزان با نظرات نقادانه خویش ما را در رفع کاستیها و کمبودها مساعدت فرمایید چه اینکه هر پژوهشی نه آخرین یافته و نه کاملترین خواهد بود.

یادآوری می‌شود که مجموعه حاضر پژوهشی است که با تأکید و عنایت بر آرا و دیدگاه‌های حضرت امام (س) تبیین گردیده و همانند هر کار علمی بی‌انگیز نقطه‌نظرات و یافته‌های مؤلف و پژوهشگر خواهد بود.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام علی‌رغم اشراف بر کلیت پژوهش، مسئولیت آن را متوجه محقق و مؤلف محترم می‌داند.

انتشار اثر حاضر و مشابه آن از سوی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) به منظور ارائه یافته‌های پژوهشگران در موضوعات مرتبط با انقلاب اسلامی و اندیشه امام خمینی (س) انجام یافته و الزاماً نمی‌بایست به عنوان دیدگاه مؤسسه تلقی شود بلکه انتشار اینگونه پژوهش‌ها بستری است برای بازخوانی مستمر اندیشه و سیره معمار بزرگ انقلاب اسلامی از رهگذر تضارب آرا و اندیشه‌های متنوع صاحب‌نظران.

اثر پیش روی، نمونه‌ای است از دهها اثر پژوهشی که توسط نویسندگان و پژوهشگران محترم در مباحث مختلف و با فراخوان و نظارت و پیگیریهای «ستاد شناخت و ترویج

اندیشه‌های امام خمینی (س)» به انجام رسیده است. تلاشهای ارزنده این ستاد مدیون زحمات اعضای محترم ستاد و کمیته‌های مختلف آن، خصوصاً حضرات آقایان: دکتر کاظم اکرمی، دکتر نجفقلی حبیبی، امیر محبیان، حجت‌الاسلام مهدی مهریزی، دکتر علیمحمد حاضری، سهراب هادی، سید محمود دهنوی، حجت‌الاسلام سلطانی، دکتر حسن عابدی، جعفری، دکتر منوچهر اکبری، دکتر فضل‌الله کوزه‌کنانی، مهدی ارگانی، آیت‌الله اسدالله بیات، دکتر یحیی فوزی، حجت‌الاسلام قاضی‌زاده، حجت‌الاسلام مستوفی و بیش از همه مرهون حسن مدیریت دبیر محترم و فرهیخته ستاد جناب حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر محمدعلی مقدم می‌باشد.

حمایتهای بی‌دریغ مقام تولیت مؤسسه جناب حجت‌الاسلام و المسلمین سید حسن خمینی و سرپرست محترم جناب حجت‌الاسلام و المسلمین محمدعلی انصاری و بویژه قائم مقام مؤسسه جناب آقای دکتر حمید انصاری که افزون بر ترغیب و تشویق مداوم با طرح نظرات علمی خود موجبات تقویت ستاد را فراهم آورده‌اند، همواره زمینه‌ساز بالندگی روزافزون مؤسسه و سازمانهای وابسته به آن و ستاد ترویج اندیشه‌های امام خمینی بوده است.

تلاش ارباب قلم و اصحاب اندیشه که زحمت تألیف و تدوین این آثار گرانسنگ را بر خود هموار داشته‌اند و نیز ناظران گرانقدر که مسئولیت نظارت بر حسن انجام پژوهش را عهده‌دار بوده‌اند، همچنین ارزیابهای عزیز که با دقت نظر و علاقه‌مندی فراوان بر غنای علمی آن افزوده‌اند، را صمیمانه سپاس می‌گوییم.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

ستاد شناخت و ترویج اندیشه‌های امام

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

سخن ناشر.....	یک
مقدمه مؤلف.....	الف
مقدمه: بررسی علل و عوامل رخداد انقلاب در ایران.....	۱
مروری بر رهیافتهای مختلف در مطالعه انقلاب اسلامی در ایران.....	۳
علل و عوامل مؤثر بر رخداد انقلاب در ایران.....	۲۱
گروههای سیاسی ایدئولوژیک مهم کشور و نقش آنها در شکل‌گیری انقلاب.....	۷۵
بخش اول: نحوهٔ تکوین ساختار سیاسی بعد از انقلاب.....	۱۳۵
فصل اول: مروری بر روند رخداد انقلاب.....	۱۳۷
فصل دوم: دوران گذار و تلاش برای تأسیس نظام جدید سیاسی.....	۱۵۵
فصل سوم: مرحله تکوین قانونی نظام سیاسی جدید.....	۲۳۷
فصل چهارم: روند تثبیت نهادهای قانونی.....	۳۰۵
بخش دوم: تحولات مهم دوران گذار (بهمن ۵۷ تا تیرماه ۵۹).....	۳۶۳
فصل اول: صف‌بندی نیروهای سیاسی بعد از پیروزی انقلاب.....	۳۶۵

فصل دوم: اقدامات تروریستی گروه فرقان ۴۲۹

فصل سوم: ناآرامیهای منطقه‌ای، قومی ۴۳۷

فصل چهارم: بحران اشغال سفارت امریکا در تهران: اهداف، روند، نتایج ۵۵۷

فصل پنجم: انقلاب فرهنگی: جنبشی برای ایجاد تحول در نظام دانشگاهی ۵۹۷

فصل ششم: کودتای نافرجام نوژه ۶۲۵

فهارس ۶۴۱

فهرست تفصیلی ۶۴۳

فهرست اعلام ۶۵۱

فهرست منابع ۶۶۷

مقدمه مؤلف

هدف از تدوین کتاب حاضر، برداشتن گامی جهت پرکردن خلاء وجود یک مجموعه توصیفی درباره تحولات سیاسی اجتماعی ایران بعد از انقلاب می باشد که می تواند مورد استفاده دانشجویان رشته های علوم سیاسی، تاریخ و رشته های مشابه و همچنین محققین و نسل جوانی که مایل به آشنایی اجمالی با حدود ربع قرن تحولات سیاسی اجتماعی ایران بعد از انقلاب می باشد قرار گیرد. فقدان مجموعه ای جامع که بتواند تحولات مختلف این دوره را پوشش دهد اینجانب را که حدود ده سال درس انقلاب اسلامی را در رشته علوم سیاسی دانشگاهها تدریس کرده ام واداشت تا تدوین این مجموعه را به عنوان گامی نخستین برای تبیین تحولات این مقطع مهم زمانی آغاز کنم تا بتواند زمینه ای برای آشنایی با این تحولات و راهگشای محققان برای انجام پژوهشهای دیگر گردد.

در بررسی تاریخ ایران مقاطع مهمی را می توان مشاهده کرد که وقوع انقلاب اسلامی یکی از مهمترین این مقاطع می باشد. دوره زمانی این پژوهش دربردارنده تحولات سالهای ۵۷ به عنوان سال آغاز پیروزی انقلاب تا سال ۸۰ یعنی تا پایان هفتمین دوره ریاست جمهوری را دربرمی گیرد.

در این مجموعه که در دو جلد تدوین شده است، ابتدا به عنوان پیش درآمد، اشاره ای به علل و عوامل رخداد انقلاب در ایران شده است که در آن ضمن مروری بر رهیافتهای

مختلف در مطالعه انقلاب اسلامی با تأکید بر قوت رهیافتهای تلفیقی به مطالعه عوامل ساختاری و ارادی در رخداد انقلاب پرداخته شده است و در این ارتباط ضمن بررسی مشکلات ساختار سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به عنوان بسترهای مهم زمینه‌ساز انقلاب در ایران به عوامل ارادی همچون نقش امام خمینی به عنوان رهبر انقلاب، نقش ایدئولوژی تشیع، نقش بسیج مردمی، نقش گروه‌ها و جریانات سیاسی اشاره شده است و در واقع این پیش‌درآمد می‌تواند زمینه فکری محقق را برای ورود به بحث اصلی آماده کند.

در بخش اول که تحت عنوان نحوه تکوین نظام جدید سیاسی بعد از انقلاب به آن اشاره شده است تلاش گردیده تا ضمن مروری بر روند رخداد انقلاب، به بررسی ماهیت ساختار و عملکرد شورای انقلاب، دولت موقت و نهادهای انقلابی و رابطه این نهادهای دوران گذار با یکدیگر پرداخته شود و تحولات این مقطع مورد مطالعه قرار گیرد.

همچنین در ادامه به بررسی نحوه تکوین قانونی نظام جدید سیاسی پرداخته شده است و چالشهای موجود درباره تعیین نوع نظام سیاسی و تدوین قانون اساسی مورد بحث قرار گرفته است و روند تثبیت نهادهای قانونی در کشور یعنی نحوه انتخاب اولین رئیس‌جمهور، و همچنین اولین انتخابات مجلس و نحوه تأسیس و تثبیت قوه قضاییه بعد از انقلاب مورد بررسی قرار گرفته است.

در مجموع هدف بخش اول، ارائه تصویری از تحولات سالهای اولیه انقلاب و چشم‌اندازی از مشکلات و مسائل مهم این مقطع و نحوه تثبیت نظام سیاسی جدید بوده است.

در بخش دوم به بررسی صف‌بندی نیروهای سیاسی بعد از انقلاب و وقایع مهم دوران گذار، یعنی دوران حاکمیت شورای انقلاب و دولت موقت می‌پردازیم. اختصاص بخش جداگانه‌ای به این تحولات به این دلیل است که وقایع مهم این دوران از گستردگی و اهمیت زیادی برخوردار می‌باشند و در واقع شناخت آنها می‌تواند تصویر صحته‌ای را که رهبر انقلاب و فعالان سیاسی در سال اول انقلاب به ایفای نقش پرداختند روشتن کند

اصولاً بعد از انقلاب تحولات مهمی در صف‌بندی جریانهای فکری مهم کشور همچون اسلامگرایان، سوسیالیستها و لیبرالیستها به وجود آمد و مواضع آنها شفافیت بیشتری پیدا کرد و این جریانات فکری به چالش با یکدیگر پرداختند که صحنه این چالشها را در تعیین نوع نظام سیاسی، تدوین قانون اساسی، بحرانهای قومی منطقه‌ای، انقلاب فرهنگی بخوبی می‌توان دید که در این بخش به این وقایع مهم و همچنین وقایع سرنوشت‌ساز دیگری مانند اشغال سفارت آمریکا در تهران، کودتای نافرجام نوژه نیز پرداخته شده است.

در ادامه در جلد دوم بخش اول، جنگ ایران و عراق به عنوان یک واقعه مهم در تاریخ انقلاب اسلامی که مدت هشت سال انقلاب را درگیر خود کرد، مورد بررسی قرار گرفته است از آنجا که فضای این جنگ نقش مهمی در تحولات دهه ۶۰ ایفا کرد بررسی علل، ابعاد و روند آن به صورت مستقل مطرح گردیده تا بعد از آشنایی با آن به بررسی تحولات عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در دهه ۶۰ پرداخته شود.

در بخش دوم در جلد دوم، به بررسی تحولات سالهای ۶۱ تا ۶۸ یعنی دوران نخست‌وزیری میرحسین موسوی پرداخته شده است این مقطع را به دلایل متعدد می‌توان مقطع خاصی در تاریخ انقلاب قلمداد کرد زیرا ساختار قدرت بر اساس قانون اساسی مصوب سال ۵۸ اداره می‌گردد و امام خمینی به عنوان رهبری انقلاب نقش مهمی در روند تحولات ایفا می‌کند و در این مقطع کشور درگیر جنگ گسترده‌ای با عراق است و جنگ جهت‌گیریهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور بشدت تحت تأثیر خود قرار داده است. در این مقطع قوه مقننه و مجالس اول، دوم و سوم شاهد مسائل مهمی می‌باشند و به تدریج مواضع جریانات اسلامگرا در خصوص مسائل مختلف کشور شفافیت بیشتری پیدا می‌کند که این امر زمینه بروز صف‌بندیهای جدید فکری سیاسی بین اسلامگرایان را موجب می‌گردد.

در بخش سوم جلد دوم، تحولات سیاسی و اجتماعی، سالهای ۶۸ تا ۷۶ مورد بررسی قرار گرفته است پایان یافتن جنگ، تغییر در قانون اساسی و افزایش قدرت

ریاست جمهوری، رحلت امام خمینی و جایگزینی آیت الله خامنه‌ای به عنوان رهبر جدید انقلاب و انتخاب آقای هاشمی رفسنجانی به عنوان رئیس جمهور و جهت‌گیریهای جدید در صحنه سیاست خارجی، اقتصاد و فرهنگ از جمله مسائل مهمی است که این مقطع را از مقطع پیشین مجزا می‌کند که در این بخش این مباحث مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در بخش نهایی در جلد دوم، تحولات سالهای ۷۶ تا ۸۰ بحث می‌گردد انتخابات ششمین دوره ریاست جمهوری در دوم خرداد ۱۳۷۶ نشان دهنده وضعیت جدیدی در فضای سیاسی کشور بود و نشان می‌داد که تغییرات مهمی در لایه‌های درونی جامعه طی سالهای گذشته و بعد از انقلاب ایجاد شده است که افزایش جمعیت، افزایش جوانان و زنان تحصیل کرده، رشد مراکز دانشگاهی و آموزشی در کشور، رشد شهرنشینی، گسترش ارتباطات و افزایش نقش زنان و جوانان در عرصه سیاسی کشور از جمله تغییراتی بود که نیاز به بازنگری سیاستها و ایجاد اصلاحات مختلف در کشور را ایجاب می‌کرد. انتخاب آقای خاتمی به عنوان رئیس جمهور و گفتمان جدید مطرح شده از سوی ایشان، مقطع تازه‌ای را به وجود آورد که متفاوت از مقاطع پیشین بود. بررسی تحولات قوه مجریه، مقننه، قضائیه و جهت‌گیریهای جدید سیاسی، فرهنگی و اقتصادی در این مقطع در بخش هفتم تبیین شده و تلاش گردیده است تا تصویری از این دوران را به خواننده منتقل نماید.

در مجموع همان‌طور که ذکر گردید انقلاب بزرگ اسلامی در ایران به عنوان یکی از انقلابات بزرگ قرن و مردمی‌ترین انقلاب قرن، نیازمند شناخت و تعمیق جدی می‌باشد. در داخل کشور هر چند آثار ارزشمند و مختلفی درباره تبیین این انقلاب و چرایی رخداد آن منتشر گردیده است اما در مورد تحولات سیاسی اجتماعی ۲۳ ساله بعد از انقلاب پژوهشهای جامعی وجود ندارد این در حالی است که شناخت تحولات این سالها می‌تواند زمینه را برای شناخت این تجربه مهم و تاریخی فراهم آورد که نتیجه آن شناخت ضعفها، قوتها، و عملکرد نیروهای انقلابی است که با عشق به آرمانی مقدس تلاش نمودند تا بنایی باشکوه بسازند تا بتوانند چشمان منتظر را به خود جلب کند و

بارقه امید را در دل آنها شکوفا کند. اما در عمل این انقلابیون با مشکلات متعدد مواجه شدند که بررسی این مشکلات و نگاهی آسیب شناسانه به آنها می تواند دقت، واقع گرایی و قوت بیشتری به حرکت بالنده نیروهای اسلامگرا بدهد.

امید است این اثر بتواند قدمی هر چند کوچک در این راه باشد و بتواند زمینه را برای آشنایی بیشتر با انقلاب بزرگ اسلامی که نتیجه رشادتها و پایمردیهای مردان و زنان بزرگ این کشور و آرمان بزرگ همه اصلاح طلبان مسلمان می باشد را فراهم آورد. و مقدمه ای برای پژوهشهای عمیق تر و گسترده تر گردد.

در خاتمه لازم است از زحمات مسئولین مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، حجت الاسلام والمسلمین سید حسن خمینی، آقای دکتر حمید انصاری و همچنین از تلاشهای جناب حجت الاسلام دکتر مقدم (ریاست ستاد ترویج اندیشه های حضرت امام) و آقای دکتر علی محمد حاضری (مستول محترم کمیته علمی)، و اعضای محترم کمیته علمی آقایان دکتر نجفقلی حبیبی، دکتر عابدی جعفری، دکتر منوچهر اکبری، دکتر قاضی زاده، دکتر اکرمی، حجت الاسلام مستوفی و همچنین آقای دهنوی که زمینه را برای انجام پژوهش حاضر فراهم آوردند کمال تشکر و قدردانی را بنمایم.

همچنین از جناب آقای دکتر احمد موثقی که زحمت نظارت علمی بر این اثر را به عهده داشتند و آقای خیرالله اسماعیلی که نگارش اولیه فصل دوم از بخش اول را انجام دادند و آقای دکتر سیدعلی قادری و آقای حمید بصیرت منش که با دقت متن حاضر را مطالعه کرده و از نظرات خود اینجانب را بهره مند ساختند و از زحمات سرکار خانم فرحناز نعیمی که ویراستاری متن حاضر را به انجام رساندند و همچنین از همکاری سرکار خانم پهلوانی در تدوین این کتاب و از زحمات آقایان میرشکاری و حسینی و خانمها قاسمی، احمدی و سلیمانی در تایپ و نمونه خوانی کمال تشکر خود را ابراز می دارم.

همچنین از همکاری کلیه مراکز پژوهشی و کتابخانه ای از جمله پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه پاسداران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، مرکز بازشناسی اسلام و ایران، سازمان ارتباطات اسلامی، مرکز مطالعات استراتژیک ریاست جمهوری و مرکز اسناد مدارک علمی کشور و کتابخانه

و □ تحولات سیاسی اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی در ایران

ملی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، وزارت امور خارجه، وزارت کشور، مرکز پژوهشهای مجلس و... قدردانی و سپاسگذاری می‌نمایم.

www.ketab.ir